

Taiteilijaelämää työmarkkinoiden ehdoilla?

Kuvataiteilijat palkansaajina, yrittäjinä ja taiteentekijöinä

Työmarkkinoilla on nähtävissä aloja, joilla työnteko rakentuu samanaikaisesti yrittäjyydestä, palkkatyöstä ja muista työskentelytavoista. Toimeentulomuotojen rajapinnassa työskentelevät esimerkiksi kuvataiteilijat, kääntäjät ja tulkit sekä freelance-journalistit. Monipuoliset työnteon tavat haastavat koulutus-, työmarkkina-, sosiaaliturva- ja verotusjärjestelmää tukemaan joustavammin erilaisten toimeentulomuotojen yhdistämistä. Tulokset käyvät ilmi tuoreesta tutkimuksesta, jossa selvitettiin työn ja toimeentulon rakentumista eri ammateissa 2000-luvun Suomessa.

Kuvataiteilijoiden toimeentulo koostuu yleensä monesta osasta, sillä taiteellinen työ yksinään ei useinkaan riitä takaamaan riittävää toimeentuloa. Kuvataiteilijoiden tärkeimmät toimeentulon lähteet ovat oma taiteellinen työ, taiteenalan tuntemusta vaativa palkkatyö sekä apurahat.

Taulukko 1 Kuvataiteilijoiden toimeentulon lähteet tutkimushetkellä (%)

	YHTEENSÄ	Sukupuoli	
	kaikki	nainen	mies
oma taiteellinen työ (esim. teosten myynti/ esityskorvaukset)	64	62	67
palkkatyö joka vaatii oman taiteenalan tuntemusta	44	45	42
apuraha	32	32	33
muu palkkatyö	14	16	10
oma yritys/liiketoiminta (esim. oma galleria)	10	11	9
työttömyyskorvaus	14	16	11
taiteilijan eläke	8	5	13
opintoraha	5	5	5
perhevapaaseen liittyvät päivärahat ja tuet	5	6	5
vuorottelu- tai virkavapaaseen liittyvät korvaukset	0	0	0
muu (mm. muut eläkkeet, puolison tms. avustus, säästöt)	20	17	26
Vastaajia yhteensä	425	274	150

Kuvataiteilijat arvioivat toimeentulonsa useimmiten melko vaatimattomaksi. He kuitenkin kokevat sen parantuneen taiteellisen toiminnan alkuajoista. Toimeentulossa esiintyy vaihtelua vuosittain johtuen suurelta osin apurahojen saamisen, palkkatyön määrän sekä teosmyynnin vaihteluista. Apurahoja ei ole saatavilla jatkuvasti, ja taiteilijoiden tekemä palkkatyö on usein luonteeltaan epävarmaa ja kausiluontoista. Lisäksi tilaustöitä on tarjolla harvoin ja teosmyynnistä saatavia tuloja on vaikea ennustaa.

Teos- ja esitysmyynti pääosin pienimuotoista

Kuvataiteilijat saavat tyypillisimmin töitä pitämiensä näyttelyiden tai yhteisnäyttelyihin osallistumisten kautta. Myös taidelainaamot, kuvataidejärjestöt ja -yhdistykset sekä taiteilijaseurat koettiin tärkeiksi kanaviksi asiakkaiden ja töiden saamisen kannalta. Myös galleristeilla, taiteilijoiden välittäjillä sekä ystävillä ja tutuilla on roolinsa teosmyynnin edistämässä. Teosmyynti kasvaa lisäksi julkisuudessa näkymisen ja esimerkiksi kilpailuihin osallistumisten ja

kilpailuvoittojen myötä. Nykyisin myös Internetistä on tullut hyvä kanava kuvataiteilijoille olla esillä joko omien tai gallerioiden internetsivujen välityksellä.

Kuvataiteilijoiden tärkeimpiä asiakkaita ovat yksityishenkilöt. Muita asiakasryhmiä ovat kunnat, valtio ja yritykset. Asiakkaita on vuosittain melko vähän. Tyypillisimmin kuvataiteilijoilla on vähemmän kuin viisi asiakasta vuodessa, joka kymmenennellä ei ole asiakkaita lainkaan. Tilaustöiden tekeminen ei ole kovin yleistä kuvataiteilijoiden keskuudessa, sillä tilaustöitä on tarjolla vähän. Tyypillisimmin taiteilijat tekevät yhdestä kahteen tilaustyötä vuodessa. Joka kymmenes kuvataiteilijoista tekee vähintään puolet töistään tilaustöinä. Sen sijaan vajaa kolmasosa ei tee tilaustöitä lainkaan. Osa heistä on tietoisesti päättänyt olla tekemättä tilaustöitä.

Kuvataiteilijoiden taiteestaan saamat tulot ovat melko pienet. Kolmannes ansaitsee alle tuhat euroa vuodessa ja toinen kolmannes 1 000–4 999 euroa. Yli 40 000 euroa taiteellaan tienavia oli tutkimukseen vastanneiden joukossa kaksi prosenttia. Taiteesta käteen jääviä tuloja pienentävät taiteen tekemisestä aiheutuvat kulut, jotka kuvataiteilijat arvioivat usein taiteesta saatavia tuloja suuremmiksi.

Taulukko 2 Taiteesta saadut (myynti)tulot ja tulojen vuosivaihtelu (%)

	YHTEENSÄ		
	Sukupuoli		
Taiteesta saadut (myynti)tulot (viimeisin vuosi)	kaikki	nainen	mies
alle 1.000 €	32	32	33
1.000–4.999 €	32	34	29
5.000–9.999 €	17	19	14
10.000–19.999 €	10	8	14
20.000–39.999 €	3	3	4
vähintään 40.000 €	2	1	3
en osaa sanoa	2	2	3
<i>Yhteensä</i>	100	100	100
Taiteesta saatujen (myynti)tulojen vuosivaihtelu	kaikki	nainen	mies
vaihtelevat paljon	63	64	62
vaihtelevat jonkin verran	26	26	27
pysyvät samoina	11	10	11
<i>Yhteensä</i>	100	100	100
Vastaajia yhteensä	420	272	147

Palkkatyö varmistaa toimeentulon

Vähäiset tulot taiteellisesta työstä on nähty syynä taiteilijoiden moniammatillisuuteen. Puolet kuvataiteilijoista työskentelikin tutkimushetkellä palkkatyössä. Tyypillisesti kuvataiteilijoilla on yksi palkkatyösuhte, mutta työllistyminen samanaikaisesti useassa palkkatyösuhteessa on myös tavallista. Suurin osa kuvataiteilijoista työskentelee taiteellisen alan tuntemusta vaativassa palkkatyössä, pääosin opetuksen parissa. Palkkatyösuhteiden koetaankin vastaavan hyvin kuvataiteilijoiden saamaa taiteellista koulutusta.

Kuvataiteilijat työskentelevät useimmiten kuntasektorilla. Viidennes on palkkatyössä yksityisellä sektorilla ja viidennes valtiolla. Työsuhteet ovat enimmäkseen määräaikaista, satunnaisia tai

tilapäisiä. Kolmanneksella kuvataiteilijoista on pysyvä tai jatkuva työsuhde. Yli puolet kuvataiteilijoista tekee tuntityötä. Lisäksi neljäsosa työskentelee osa-aikaisesti ja neljäsosa kokopäiväisesti.

Kuvataiteilijoiden palkkatyöansiot olivat pääsääntöisesti alle 15 000 euroa viimeisimmän vuoden aikana. Reilu puolet vastaajista oli tienannut 1 000–9 999 euroa. Kuudella prosentilla vastaajista kertyi palkkatyöansioita yli 30 000 euroa. Palkkatyöansioiden koettiin vaihtelevan vuosittain melko paljon. Joka neljännen palkkatyöansiot pysyvät vuosittain jotakuinkin samoina.

Taulukko 3 Kuvataiteilijoiden työskentely palkkatyösuhteissa (työsuhteinen työ toisen palveluksessa) tutkimushetkellä ja palkkatyöansiot (%)

	YHTEENSÄ		
	Sukupuoli		
	kaikki	nainen	mies
Palkkatyösuhteiden lukumäärä			
ei lainkaan palkkatyössä	51	46	59
yhdessä	29	30	27
useammassa	20	24	14
<i>Yhteensä</i>	100	100	100
Palkkatyöansiot viimeisen vuoden aikana	kaikki	nainen	mies
alle 1.000 €	8	6	13
1.000–4.999 €	23	25	16
5.000–9.999 €	24	23	25
10.000–19.999 €	26	27	27
20.000–29.999 €	13	15	10
vähintään 30.000 €	6	5	10
<i>Yhteensä</i>	100	100	100
Palkkatyöansioiden vuosittainen vaihtelu	kaikki	nainen	mies
vaihtelevat paljon	36	34	40
vaihtelevat jonkin verran	35	38	28
pysyvät samoina	29	27	32
<i>Yhteensä</i>	100	100	100
Vastaaaja yhteensä (myös ne jotka eivät palkkatyössä)	419	270	148

Palkkatyöllä on kuvataiteilijoille useanlaisia merkityksiä. Eritoten palkkatyöstä saatu taloudellinen hyöty koettiin merkittäväksi. Palkkatyö on useille kuvataiteilijoille pääasiallinen toimeentulon lähde sekä keino rahoittaa taiteilijan työtä. Työn kautta kuvataiteilijat ovat saaneet lisäksi asiakkaita. Palkkatyön koettiin myös tuovan vaihtelua taiteelliseen työskentelyyn. Se nähtiin positiivisena vastapainona yksinäisenä pidetylle taiteilijan työlle. Palkkatyön kautta on saatu sosiaalisia suhteita, kontaktiverkosto on kasvanut, on opittu vuorovaikutustaitoja ja saatu välittää omaa osaamistaan eteenpäin. Palkkatyö on toiminut lisäksi usealle taiteilijalle inspiraation lähteenä. Se on tuonut uusia ideoita ja perspektiiviä taiteelliseen toimintaan sekä lisännyt eri alojen, ihmisten ja maailman ymmärtämistä. Palkkatyö on opettanut myös organisointitaitoa, lisännyt pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä sekä kasvattanut motivaatiota toimia taiteilijana. Koska valtaosa taiteilijoista työskentelee taiteellisen alan tuntemusta vaativassa palkkatyössä, palkkatyö on myös mahdollistanut taiteellisessa työssä tarvittavien tekniikoiden osaamisen syventämisen sekä ajan tasalla pysymisen. Toisaalta vastaajien joukossa oli myös niitä, jotka eivät

kokeneet saaneensa palkkatyöstä lainkaan hyötyä, vaan kokivat palkkatyön vievän aikaa taiteelliselta työltä. Se on välttämättömyys, jota on pakko tehdä, jotta saa perustoimeentulon.

Apurahoista hetkellistä toimeentuloa

Apurahojen taloudellisen merkityksen on todettu olevan yhtä suuri kuin taiteellisesta työstä saadut tulot erityisesti kuvataiteen ja valokuvataiteen aloilla, sillä markkinoiden puuttuminen ja vaihtelu heikentävät taiteilijoiden työskentelymahdollisuuksia ja mahdollisuuksia selviytyä ilman julkista tukea. Vajaa kolmannes tutkimukseen vastanneista kuvataiteilijoista sai apurahaa tutkimushetkellä. Noin viidennes apurahaa saaneista sai samanaikaisesti useampaa kuin yhtä apurahaa. Apurahojen yleisyydestä ja tärkeydestä kertoo myös se, että valtaosa kuvataiteilijoista on nauttinut apurahaa jossain vaiheessa uraansa. Apurahoista työskentely- ja kohdeapurahat ovat yleisimpiä. Apurahan pituus on ollut tyypillisimmin vuosi tai vähemmän, pitkäkestoista apuraharahoitusta on saatu hieman harvemmin.

Taulukko 4 Kuvataiteilijoiden saamat apurahat tutkimushetkellä (%)

	YHTEENSÄ	Sukupuoli	
Apurahatyyppi (apurahansaajat)	kaikki	nainen	mies
työskentelyapuraha/elinkustannusapuraha	70	70	66
kohdeapuraha (esim. näyttelyn järjestämiseen)	35	33	39
näyttökorvausapuraha (kertakorvaus)	12	11	12
muu apuraha (mm. matka-apuraha)	5	6	2
<i>Yhteensä</i>	Monivalintakysymys (summa ei 100 %)		
Työskentely-/elinkustannusapurahan pituus	kaikki	nainen	mies
6 kuukautta	16	16	12
12 kuukautta	32	36	24
3 vuotta	11	11	12
5 vuotta	19	18	20
muu (mm. alle 6 kk, 15 vuotta, kertakorvaus)	26	24	32
<i>Yhteensä</i>	Monivalintakysymys (summa ei 100 %)		
Vastaajia yhteensä	423	274	149
(sulkeissa apurahansaajat)	(122)	(80)	(42)

Työ organisoituu harvoin liiketoiminnaksi

Yrittäjyys on julkisessa keskustelussa alettu nähdä yhä enenevässä määrin taiteilijoille yhtenä vaihtoehtona työn tekemiseen. Tutkimuksessa tarkasteltiin kuvataiteilijoiden työn organisoitumista elinkeinonharjoittamisen näkökulmasta. Runsaat puolet kuvataiteilijoista ei kokenut toimivansa oman tulkintansa mukaan elinkeinonharjoittajana. Vajaa kolmasosa toimii ammatinharjoittajana ja vajaa kymmenesosa yrittäjänä. Yrittäjinä toimivien tyypillisin yritysmuoto on toiminimi. Elinkeinonharjoittajina toimivista kuvataiteilijoista kahdelle kolmasosalle ammatinharjoittajina, yrittäjinä tai freelancereina toimiminen on päätoimista. Suurin osa elinkeinonharjoittajista harjoittaa toimintaansa yksin. Noin puolet kuvataiteilijoista työskentelee erillisissä kodin ulkopuolella olevissa työtiloissa. Kotona tai kodin yhteydessä olevissa työtiloissa työskenteleviä on saman verran.

Valtaosalle ammatinharjoittajana, yrittäjänä tai freelancerina toimivista kuvataiteilijoista toiminta on taiteellista työtä: teosten tekemistä ja niiden esittelyä ja myymistä lähinnä näyttelyiden kautta. Kuvataiteilijoiden joukossa oli myös ammatinharjoittajia, yrittäjiä ja freelancereita, joiden toiminta käsitti myös muuta kuin taiteellista työtä. Suurimmalle osalle heistä muu toiminta kuitenkin perustui taiteellisen alan osaamiseen. Ammatinharjoittajina ja yrittäjinä toimivien toiminta käsitti esimerkiksi asiantuntija- ja koulutuspalveluita liittyen muun muassa muotoiluun, taideterapiaan, taidekasvatukseen ja luovaan ilmaisuun, liikelahjojen, korujen, korttien ja uniikkiesineiden valmistusta ja myyntiä, kirjojen kuvittamista, graafista suunnittelua, valokuvausta, yritys- ja dokumenttielokuvien tekemistä sekä uusmediapalveluita. Kuvataiteilija-freelancereiden toiminta koostui useammin opetus- ja koulutustehtävistä sekä lehtijutuista ja muista kirjallisista töistä kuin ammatinharjoittajina tai yrittäjinä toimivien kuvataiteilijoiden toiminta. Ammatinharjoittajuus koetaan taiteilijoiden piirissä enemmänkin verottajan sekä toimeksiantajan edellyttämäksi kuin vapaaehtoiseksi toiminnaksi.

Työssä yrittäjämäisiä piirteitä

Lähes puolet kuvataiteilijoista tunnisti taiteilijan työssään ammatinharjoittamisen tai yrittäjyyden piirteitä. Yhtymäkohtia nähtiin etenkin työn itsenäisyydessä. Kuvataiteilijat ovat yrittäjien lailla vastuussa muun muassa töiden synnystä, laadusta, esillepääsystä ja toiminnan taloudellisesta kannattavuudesta, kuten palkasta, sosiaalikulusta, eläkemaksuista ja veroista. He voivat myös päättää itsenäisesti työnsä sisällöstä sekä työajoistaan ja -tavoistaan. Yrittäjän lailla kuvataiteilijalla on toiminnassaan kiinni myös omia varoja. Yrittäjämäisiä piirteitä toiminnassaan nähneet olivat sitä mieltä, että työ ei ole sisällöllisesti verrattavissa yrittäjän työhön, vaan yhtäläisyydet löytyvät käytännön asioiden puolelta. Toiminnan pitäisi olla kannattavaa, ja sen vuoksi kuvataiteilija tarvitsee yrittäjän lailla myyntitaitoa ja markkinointiosaamista. Itseä pitää osata myydä ja tuotteistaakin, jotta rahoitus toiminnalle ja toimeentulo elämälle löytyisi.

Yhtäläisyyttä yrittäjyyteen voidaan nähdä myös kuvataiteilijoiden työn innovatiivisuudessa ja tulosten ainutlaatuisuudessa. Kuvataiteilijat ottavat myös riskejä toiminnassaan. He kokeilevat melko rohkeasti uusia toimintatapoja, vaikka eivät olisikaan etukäteen varmoja niiden onnistumisesta. Myös työtapojen kehittäminen on melko yleistä. Kolme viidestä taiteilijasta on tehnyt huomattavia muutoksia toimintatapoihinsa viimeisen kolmen vuoden aikana. Lisäksi taiteilijoiden välinen kilpailu, jota koki olevan kolme taiteilijaa neljästä taiteilijan työn itsenäisyydestä huolimatta, viittaa yrittäjyyteen.

Toisaalta viidesosa kuvataiteilijoista ei kokenut toiminnassaan olevan yrittäjämäisiä piirteitä. He kokivat, että taiteelliset teokset eivät ole verrattavissa tuotteisiin tai palveluihin. Ne ovat ainutlaatuisia, eikä niitä tehdä asiakkaiden tarpeiden tyydyttämiseksi. Taiteellinen työskentely ei myöskään tähtää myynnin maksimoimiseen ja voiton tavoitteluun. Osa kuvataiteilijoista ei myy teoksiaan lainkaan. Lisäksi kuvataiteilijat, jotka eivät kokeneet työssään olevan yrittäjämäisiä piirteitä, vierastivat yrittäjä-sanaa, ja kokivat viranomaisten pyrkivän tekemään taiteilijoista virheellisesti yrittäjiä samanlaisen verotuskäytännön myötä.

Suhtautuminen yrittäjyyteen ristiriitaista

Kaiken kaikkiaan kuvataiteilijoiden toiminnan luonteessa on monia yrittäjyyden piirteitä, vaikka toiminnassa ei aina olekaan varsinaisia liiketoiminnan tunnuspiirteitä. Esimerkiksi kuvataiteilijoiden työhön liittyvää kaupallistamista ja myymistä voidaan pitää yrittäjämäisenä

toimintana. Myös taiteilijoiden toiminta on osin organisoitunut yrittäjämäisesti (esim. erilliset työtilat). Lisäksi erityisesti yrittäjyyteen liitettävä itsenäisyys sekä uusien toimintatapojen kokeilu, työn innovatiivisuus ja työtulosten ainutlaatuisuus viittaavat yrittäjyyteen, vaikka taiteilijat itse näkevät toimintansa yrittäjyytenä tai yritystoiminnan kaltaisena elinkeinonharjoittamisena suhteellisen harvoin. Sinänsä tämä on ymmärrettävää paitsi taiteilijan identiteetin muodostumisen kautta myös sen perusteella, että yrittäjyyteen tyypillisesti liitettävä läheinen kosketus asiakaspintaan, on taiteilijoille suhteellisen vierasta. Taidetta tehdään paremminkin taiteilijan omista ja taiteen kuin asiakkaan lähtökohdista ja tarpeista käsin. Kuvataiteilijat kokevat ensisijaisesti olevansa taiteilijoita ja näkevät yrittäjyyden kahlitsevan heidän taiteellista luovuuttaan sekä rajoittavan ammatillista, sisältöön (taiteeseen) liittyvää keskittymistä. Viranomaisten määritelmät taiteilijoista palkansaajiksi tai yrittäjiksi koetaan keinotekoisiksi ja rajoittaviksi. Kuvataiteilijoiden työn sisältö ilmentää ennen kaikkea ammatillista identiteettiä ja omaa, useimmiten koulutuksella hankittua, osaamista. Toiminnan taloudellinen organisointi sekä arjen käytännöt ja rutiinit puolestaan viittaavat yrittäjyyteen.

Tyytyväisyys korkeaa, ammatista luopuminen harvinaista

Kuvataiteilijat ovat tyytyväisiä ammatinvalintaansa. Kolme viidestä pitää elämänlaatuaan taiteilijana hyvänä ja puolet kokee elämäntilanteensa sopivaksi taiteilijana toimimiselle. Taiteilijan työ on palkitsevaa, mutta samalla melko sitovaa. Taiteilijana pystyy parhaiten toteuttamaan itseään ja saa vaikuttaa omaan työhönsä liittyviin asioihin. Toisaalta kolme viidestä kokee, että taiteilijan työssä heille jää vähän vapaa-aikaa. Kun taiteilijana toimimista tarkastellaan koulutuksen kannalta, kuvataiteilijat kokevat, että koulutuksesta on ollut hyötyä taiteilijana toimimisessa ja että taiteilijana toimiminen on ollut hyvä tapa hyödyntää koulutusta. Myös palkkatyöstä saatua kokemusta pidettiin melko hyödyllisenä taiteilijan uran kannalta.

Taiteilijan ammatista luopuminen vaikuttaa harvinaiselta. Kymmenen vuoden kuluttua kolme kuvataiteilijaa viidestä arvioi edelleen toimivansa taiteilijana ja tekevänsä välillä myös palkkatöitä. Kolmannes arvioi toimivansa taiteilijana niin, että elättää itsensä pelkästään teosten myynnillä tai apurahalla. Osa niistäkin, jotka arvioivat kymmenen vuoden kuluttua olevansa eläkkeellä, ilmaisi tekevänsä yhä taidetta, niin kauan kuin suinkin kykenevät. Taiteilijana toimiminen näyttääkin olevan enemmän elämäntapa kuin työn tekemistä.

Yrittäjyysosaamista kaivataan, samoin työmarkkina-aseman parantumista

Kuvataiteilijat kokevat tarvitsevänsä tulevaisuudessa kaupallista ja yrittäjyyteen liittyvää osaamista. Erityisesti kaivataan markkinointiin ja myyntiin liittyvää osaamista mukaan lukien erilaiset kommunikointi- ja viestintätaidot. Taiteilijat haluaisivat kehittää verkostonluomistaitojaan sekä apurahan kirjoittamisessa tarvittavaa osaamista. Myös kielitaidon parantaminen koettiin tärkeäksi, sillä osa taiteilijoista ilmaisi halukkuutensa näyttelyiden pitämiseen ulkomailla. Toinen yrittäjyyteen liittyvä osaamistarve liittyi enemmänkin toiminnan taloudelliseen puoleen. Kuvataiteilijat haluaisivat oppia lisää rahoituskanavista, verotuksesta, kirjanpidosta, budjetoinnista ja hinnoittelusta. Erittäin vahvana osaamistarpeena nousi esiin myös tietoteknisten valmiuksien kehittäminen. Tämä pitää sisällään esimerkiksi atk-aidot, internetin hyödyntämisen ja kotisivujen tekemisen ja ylläpitämisen, taitto- ja kuvankäsittelyohjelmien hallinnan sekä digitaalisen kuvauksen oppimisen. Osa vastaajista kaipasi myös lisää taiteellisessa työssä tarvittavaa osaamista, kuten uusien materiaalien ja menetelmien oppimista sekä uusiin taidemuotoihin tutustumista. Koska moni taiteilija työskentelee palkkatyössä opetuksen parissa, pedagogisen

osaamisen lisääminen koettiin myös tärkeäksi. Lisäksi osa kuvataiteilijoista korosti henkisen kapasiteetin kehittämistä. Kuvataiteilijat kokivat tarvitsevansa esimerkiksi rohkeutta, sitkeyttä, jaksamista, yksinäisyyden- ja paineensietokykyä sekä uteliaisuutta ja valppautta seurata yhteiskunnallisia muutoksia.

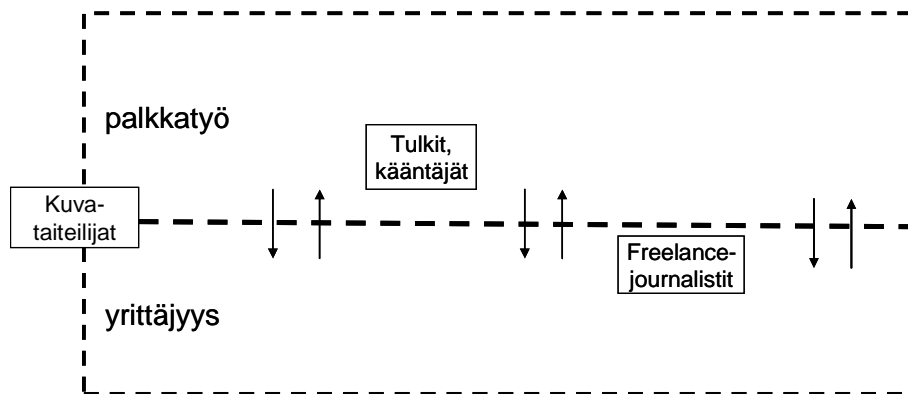
Kuvataiteilijat näkivät työmarkkina-asemassaan parantamista etenkin perustoimeentulon, sosiaaliturvan ja eläkejärjestelyjen osalta. Moni kuvataiteilija toivoi esimerkiksi kuukausipalkkaa, jolla voitaisiin varmistaa minimitoimeentulo. Apurahoista tulisi kertyä eläkettä ja työttömyysturvaan tulisi olla mahdollisuus, jos ei ole töitä, ilman että täytyy luopua työhuoneestaan. Apurahoja toivottaisiin enemmän, samoin taiteilijaeläkkeitä. Kunnat ja kaupungit voisivat työllistää enemmän taiteilijoita projekteihinsa. Jos prosenttiperiaate eli rakennusta suunniteltaessa tietyn prosentiosuuden varaaminen rakentamisen budjetista taiteen hankkimiseen tai taiteelliseen suunnitteluun, tehtäisiin pakolliseksi uudis- ja korjausrakentamisessa, olisi taiteilijoille tarjolla enemmän töitä. Viranomaisten taholta toivottiin taiteilijoiden ja yrittäjien eron ymmärtämistä. Taiteilijat pitäisi ottaa huomioon hallinnossa ja lainsäädännössä omana ryhmänään. Teosten markkinointia ja vientiä voitaisiin parantaa esimerkiksi managerien avulla musiikkiteollisuuden tapaan. Lisäksi yhtenä vaihtoehtona taiteilijoiden aseman parantamiselle nähtiin koulutettavien taiteilijoiden määrän vähentäminen.

Järjestelmät uudistettava vastaamaan työnteon monipuolisia tapoja

Tutkimus on osa laajempaa tutkimuskokonaisuutta, jossa tarkasteltiin ammattiryhmiä, jotka koulutuksensa, toimialan luonteen tai työmarkkinoiden rakenteen vuoksi toimivat yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnassa. Tarkasteltavia ammattiryhmiä olivat kuvataiteilijat, freelance-journalistit sekä kääntäjät ja tulkit. Tutkimukseen vastasi yhteensä lähes 1000 henkilöä, joista 427 oli kuvataiteilijaa.

Eri toimeentulomuotojen rajapinnalla ansiot muodostuvat useista puroista ja virroista, joista esimerkiksi yrittäjyys voi olla yksi ja erilaiset lyhyet tai osa-aikaiset työsuhteet toinen. Kyse on työelämässä käynnissä olevasta muutoksesta, jossa pitkät palkkatyösuhteet vähenevät, työura pirstaloituu ja yksilön oma rooli työuran rakentamisessa korostuu.

Tutkimus kuvaa yrittäjyyden monipuolisena ja dynaamisena ilmiönä, johon liittyy vahvoja stereotyyppioita. Se murtaa palkkatyön ja yrittäjyyden vastakkainasettelun sekä luo monipuolisen kuvan ansiotyön eri muodoista ja limittymisestä ammattiryhmissä, joissa ei ole laajoja tai kasvavia palkkatyömarkkinoita.

Kuvio 1 Tutkitut ammattiryhmät yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla

Koulutus-, työmarkkina-, sosiaaliturva- ja verotusjärjestelmät ja lainsäädäntö eivät ole pysyneet toimintaympäristön muutoksessa mukana. Ne tunnistavat palkkatyön ja yrittäjyyden toisistaan erillisinä työnteon muotoina, joten rajapinnalla työskentelevän voi olla hankala varmistaa toimeentulonsa. Yksilön hyvinvoinnin ja talouden tehokkuuden kannalta on tärkeää, että yksilöt voivat tulevaisuudessa liikkua joustavammin rajapinnalla työuran eri vaiheissa. Tämä on samalla sosiaaliturvajärjestelmän uudistuksen suurin haaste. Samalla myös ammatillisen ja korkeakoulutuksen tulisi sisältää nykyistä laajemmin yritystoimintaan liittyvien perustietojen ja -taitojen opetusta.

Tutkimus haastaa koulutus-, työmarkkina- ja sosiaaliturvajärjestelmiämme sekä yksilön hyvinvoinnin että talouden tehokkaan toiminnan näkökulmista. Tasapuolisen ja joustavien siirtymien mahdollistavan sosiaaliturvan järjestäminen yrittäjänä ja palkkatyössä toimiville tuo meitä kohti kansalaispalkka-ajatusta.

Artikkeli perustuu Turun kauppakorkeakoulun tekemään tutkimukseen: Akola, Heinonen, Kovalainen, Pukkinen ja Österberg (2007) Yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla? Työn ja toimeentulon rakentuminen eri ammateissa 2000-luvun Suomessa. Tutkimus on julkaistu internetissä osoitteessa www.mol.fi/julkaisut.

Elisa Akola
TSE Entre, Turun kauppakorkeakoulu